ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 25.09.2023 | Беніамін Погосян

Влада сильної руки

Після наступу Азербайджану на Нагірний Карабах на Південний Кавказ очікують подальша ескалація та страждання

19 вересня Азербайджан почав широкомасштабний наступ уздовж лінії зіткнення з самопроголошеною Нагірно-Карабахською Республікою. Військова операція почалася приблизно через дев'ять місяців блокади, через яку населення Нагірного Карабаху опинилося на межі гуманітарної катастрофи. Після 24 годин інтенсивних бойових дій влада Нагірного Карабаху прийняла вимоги Азербайджану: роззброєння і розпуск армії оборони та початок переговорів щодо «інтеграції» в рамках Конституції Азербайджану.

Гуманітарні наслідки нещодавнього військового наступу величезні. Зниклими безвісти вважаються тисячі мирних мешканців, чимало з них, імовірно, загинули, оскільки під час оточення азербайджанськими військами села опиняються в ізоляції від зовнішнього світу. До п’яти тисяч вірменських цивільних сховалися у штабі російської миротворчої місії поблизу аеропорту Степанакерта. У регіоні відсутній інтернет і мобільний зв’язок, оскільки азербайджанські війська знищили вишки мобільного зв’язку та інше телекомунікаційне обладнання протягом перших годин операції.

Майбутнє вірмен у Нагірному Карабасі невідоме. Абсолютна більшість з них хотіли б покинути регіон, оскільки під владою Азербайджану немає гарантій захисту їхніх основних прав. Але навіть евакуація вірмен з батьківщини, що означало б етнічну чистку, не гарантована – тисячі вірменських чоловіків перебувають під слідством в Азербайджані, і їх можуть затримати при перетині КПП Лачин. Вранці 21 вересня у місті Євлах в Азербайджані відбулася зустріч представників вірмен Нагірного Карабаху з азербайджанською стороною. Однак ще протягом зустрічі Азербайджан відновив обстріли Степанакерта (столиці Нагірного Карабаху), а азербайджанські війська зайшли в місто, поставивши під загрозу життя його 60 тис. мешканців.

На додачу до трагічних гуманітарних наслідків напад Азербайджану на Нагірний Карабах матиме серйозні наслідки для безпеки в регіоні та слугуватиме сигналом для всіх регіональних суб'єктів, що груба сила – єдиний значущий метод взаємодії.

Лише за п'ять днів до цього нового наступу виконувач обов'язків помічника держсекретаря з європейських і євразійських справ Юрій Кім заявив під час слухань у Комітеті із закордонних справ Сенату, що Сполучені Штати не сприятимуть жодним діям, як короткостроковим, так і довгостроковим, з метою етнічної чистки чи інших проявів жорстокості щодо вірменського населення Нагірного Карабаху. Керівництво ЄС, зокрема й президент Європейської ради Шарль Мішель, кілька разів закликали припинити блокаду Лачинського коридору та підкреслювали необхідність забезпечити дотримання прав вірмен у Нагірному Карабаху. Очевидна зневага Азербайджану до цих закликів і демонстративне використання сили чітко показують, що у Заходу немає жодних справжніх важелів, щоб повпливати на розвиток подій у регіоні. Крім того, наступ Азербайджану також принизив Росію, миротворці якої увійшли в Нагірний Карабах після війни 2020 року саме для захисту мирного вірменського населення.

Якщо Азербайджан може порушувати попередні угоди та не дослухатися ні до США, ні до Росії, де гарантії, що будь-яка нова угода так само не потрапить на смітник історії за кілька тижнів або місяців?

Останніми тижнями керівництво Вірменії своїми діями роздратувало Росію і подало сигнал Заходу, імовірно, з надією, що США та ЄС зможуть зупинити подальший наступ Азербайджану. Зокрема, йдеться, про візит дружини Нікола Пашиняна до Києва та рішення ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду. Але насправді все сталося інакше.

Наступ Азербайджану та ліквідація ним Нагірного Карабаху водночас припиняють дію заяви від 10 листопада 2020 року, включно з угодою поновити комунікацію та налагодити зв'язок між Азербайджаном і його ексклавом Нахіджеваном через Вірменію. Такі дії Азербайджану значно знизять шанси на успішне завершення мирних переговорів між Вірменією та Азербайджаном. Якщо Азербайджан може порушувати попередні угоди та не дослухатися ні до США, ні до Росії, де гарантії, що будь-яка нова угода так само не потрапить на смітник історії за кілька тижнів або місяців?

Друге приниження Вірменії за останні три роки також дестабілізує внутрішню політичну ситуацію в країні. Прем'єр-міністр Нікол

Пашинян вже втратив значну частину підтримки. Під час муніципальних виборів у Єревані 17 вересня (це столиця Вірменії, де проживає близько 40-45 відсотків усього населення країни) партія Пашиняна здобула 33 відсотки голосів, у той час як у вересні 2018 року у неї все ще було близько 80 відсотків підтримки. Явка виборців була надзвичайно низькою – менш як 30 відсотків. Фактична ліквідація Нагірного Карабаху, величезні втрати серед цивільного населення та потенційний приплив близько 70-80 тисяч біженців до Вірменії ще більше послаблять позиції Пашиняна. Опозиція вже сформувала комітет для його відставки, а на протестах у центрі Єревана відбуваються сутички між протестувальниками та поліцією.

У довгостроковій перспективі рішення Азербайджану «завершити» конфлікт у Нагірному Карабасі за допомогою жорсткої сили лише подовжить цикл насильства між вірменами та азербайджанцями. Багато хто у Вірменії та діаспорі зосередиться на посиленні Вірменії та на реванші. Зважаючи на спроби Азербайджану культивувати концепцію «Західного Азербайджану», згідно з якою велика частина Вірменії вважається історичною територією Азербайджану, а також на вимоги Азербайджану та Туреччини відкрити так званий Зангезурський коридор, який з'єднав би Азербайджан з Нахіджеваном і Туреччиною, у найближчі роки, якщо не десятки років, на Південний Кавказ очікують додаткова ескалація, війни та страждання населення.

Беніамін Погосян
Єреван

Д-р Беньямін Погосян (Benyamin Poghosyan) – політолог, старший науковий співробітник APRI Armenia.